8

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୭୫୦ ରୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୨୦୦ ମଧ୍ୟରେ ଭାରତ

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୭୫୦ ରୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୨୦୦ ମଧ୍ୟରେ ସମୟକୁ ପ୍ରାକ୍ ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ଯୁଗ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଐତିହାସିକମାନେ ପ୍ରଥମେ ଏହି ଯୁଗକୁ ଅନ୍ଧକାର ଯୁଗ ବା "Dark phase" ବୋଲି ଅଭିହିତ କରିଛନ୍ତି । କାରଣ ଏହି ସମୟରେ ଭାରତ ଅନେକ ଛୋଟ ଛୋଟ ରାଜ୍ୟରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇ ପରସ୍ପର କଳହରେ ବ୍ୟାପୃତ ରହୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଆଧୁନିକ ଐତିହାସିକମାନଙ୍କର ମତ ଭିନ୍ନ ଅଟେ । ସେମାନଙ୍କ ମତରେ ଭାରତ ରାଜନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ବହୁ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥିଲା ସତ, କିନ୍ତୁ କଳା, ସାହିତ୍ୟ ଓ ଭାଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହି ଯୁଗ ନୂତନ ତଥା ସମୃଦ୍ଧ ସଂସ୍କୃତି ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ଏହି ଯୁଗରେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟତା ଲାଭ କରିଥିବା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନମୁନା ମନ୍ଦିର ସ୍ଥାପତ୍ୟ କଳା ଏବଂ ଭାରତୀୟ ସାହିତ୍ୟରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ତେଣୁ ଏହି ଯୁଗକୁ ଅନ୍ଧକାର ଯୁଗ କହିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ, ଭାରତ ଇତିହାସରେ ଏକ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଯୁଗ କହିବା ଉଚିତ୍ ।

OBJECTIVES - ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

ଏହି ଅଧ୍ୟାୟକୁ ପଠନ କରି ଆମେ ଜାଣିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେବା :-

- ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୭୫୦ ରୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୨୦୦ ମଧ୍ୟରେ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରିଥିବା ବିଭିନ୍ନ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟ ଗୁଡିକୁ ଚିହ୍ନଟ କରିପାରିବା ।
- ରାଜ୍ୟ ଶାସନ କିପରି ଥିଲା ପରଖିପାରିବା ।
- ସାମାଜିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ଅବସ୍ଥା ଉପରେ ଆଲୋକପାତ କରିପାରିବା ।
- ଏବଂ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଅଷ୍ଟମ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଦ୍ୱାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ମଧ୍ୟରେ ଭାରତ ଓ ଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବ ଏସିଆ ମଧ୍ୟରେ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିବା ସଂପର୍କର ଉତ୍କର୍ଷତା ଉପରେ ମୂଲ୍ୟାୟନ କରିପାରିବା ।

8.1 POLITICAL DEVELOPMENT - ରାଜନୈତିକ ଉତ୍‌ଥାନ

ହର୍ଷବର୍ଦ୍ଧନଙ୍କ ପରେ ଭାରତର ରାଜନୈତିକ ଅବସ୍ଥା ସଂପର୍କରେ ଆମେ ପୂର୍ବ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରିଅଛେ । କିନ୍ତୁ ଏହି ବିଷୟ ଟି ଅତି ସହଜ ଓ ବୋଧଗମ୍ୟ ହୋଇପାରିବ ଯଦି ଆମେ ୭୫୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ୧୨୦୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ସମୟକୁ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରି ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା । ପ୍ରଥମ ଭାଗକୁ ଆମେ ୭୫୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ୧୦୦୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏବଂ ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗକୁ ୧୦୦୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ୧୨୦୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ଭାଗ କରି ସରଳ ଭାବରେ ବୁଝିପାରିବା । ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଭାରତରେ ତିନିଗୋଟି ଶକ୍ତିଶାଳୀ ରାଜନୈତିକ ଶକ୍ତିଙ୍କର ଉତ୍‌ଥାନ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ସେମାନେ ହେଲେ ଉତ୍ତରଭାରତର ଗୁର୍ଜର ବଂଶ, ପୂର୍ବଭାରତର ପାଳବଂଶ ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣଭାରତର ରାଷ୍ଟ୍ରକୂଟ ବଂଶ । ଏହି ରାଜନୈତିକ ଶକ୍ତିଗୁଡିକ ଉତ୍ତରଭାରତର ଗାଙ୍ଗେୟ ସମତଳ ଅଞ୍ଚଳରେ ନିଜର ସ୍ଥିତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ସଂଘର୍ଷରେ ଲିପ୍ତ ରହିଲେ । ଏହି ତିନୋଟିଶକ୍ତି ମଧ୍ୟରେ

ଟିପ୍ପଣୀ

ସାମରିକ ସଂଘର୍ଷକୁ (Tripartite struggle) 'ଟ୍ରିପାରଟାଇଟ୍ ଷ୍ଟ୍ରଗଲ୍' ବା 'ତ୍ରିମୁଖୀ ସଂଘର୍ଷ' ବୋଲି କୁହାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଏହି ତିନୋଟି ଶକ୍ତିର ପତନ ହୋଇଥିଲା । ଏହାପରେ ଅନେକ ଛୋଟ ଛୋଟ ରାଜ୍ୟଗୁଡିକର ଉତ୍ଥାନ ହୋଇଥିଲା । ସାରା ଭାରତର ଅବସ୍ଥା ଏହିପରି ହୋଇଥିଲା । ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ, ଉତ୍ତରଭାରତରେ ପ୍ରତିହାର ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ପତନ ପରେ ବିଭିନ୍ନ ରାଜପୁତ୍ ରାଜ୍ୟ ମୁଣ୍ଡ ଟେକିଥିଲା । ସେଗୁଡିକ ମଧ୍ୟରେ ଚୌହାନ ବଂଶ, ଚାନ୍ଦେଲା ବଂଶ ଏବଂ ପାରମାର ବଂଶ ଥିଲେ ପ୍ରଧାନ । ଏହି ରାଜପୁତ୍‌ମାନେ ଏକାଦଶ ଓ ଦ୍ୱାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ରେ ଗଜନୀର ସୁଲ୍‌ତାନ ମହମ୍ମଦ ଓ ମହମ୍ମଦ ଘୋରୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ତୁର୍କ ଆକ୍ରମଣକୁ ପ୍ରତିହତ କରି ଉତ୍ତରପଶ୍ଚିମ ଭାରତକୁ ମୁକ୍ତ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏକତାର ଅଭାବରୁ ସେମାନେ ବିଦେଶୀ ଆକ୍ରମଣକୁ ପ୍ରତିହତ କରି ନପାରି ପରାଜୟ ବରଣ କରିଥିଲେ ।

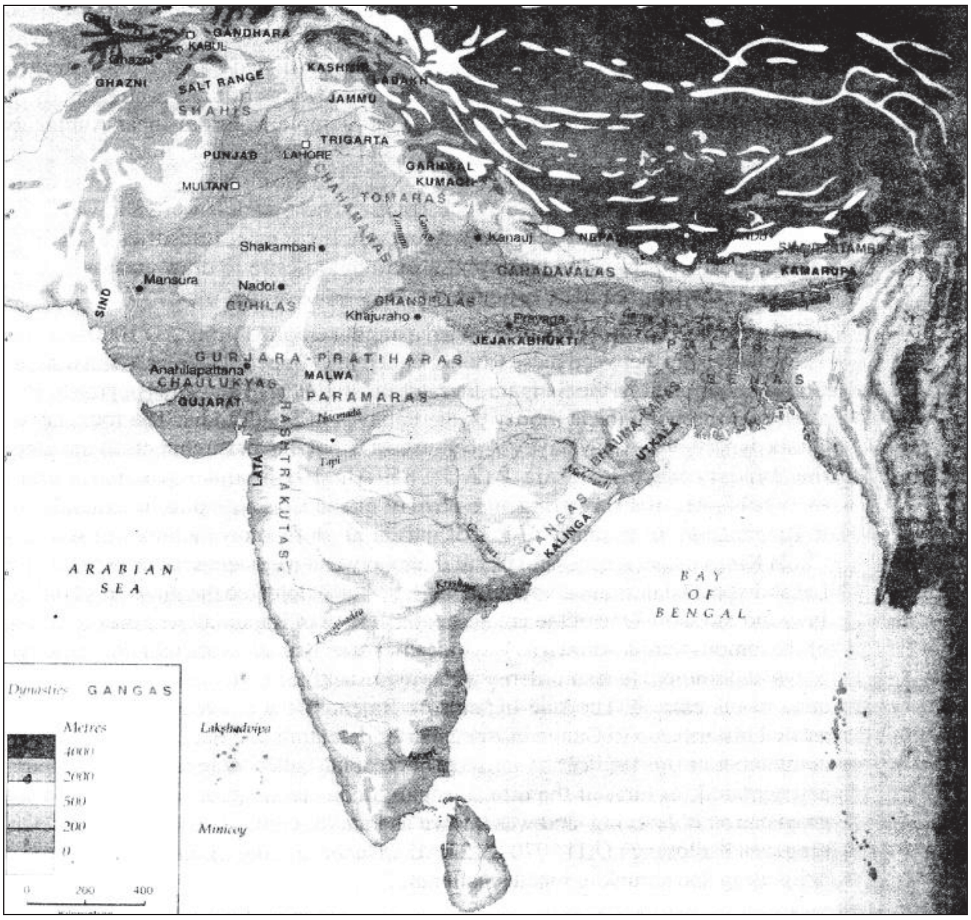

ଭାରତ 750 A.D to 1000 A.D

ଏହି ତିନୋଟି ଶକ୍ତି ବିଷୟରେ ସଂକ୍ଷେପରେ ଆଲୋଚନା କରିବା । ଅଷ୍ଟମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ମାଳବରେ ପ୍ରଥମ ନାଗଭଟ୍ଟ ଗୁର୍ଜର ପ୍ରତିହାର ବଂଶ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ସେ ଏକ ରାଜପୁତ୍ ବଂଶର ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ବତ୍ସରାଜ ନାମକ ଜଣେ ଶାସକ ଉତ୍ତର ଭାରତରେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରି ପଶ୍ଚିମ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶର କନୌଜଠାରେ ତା'ଙ୍କ ରାଜଧାନୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ବତ୍ସରାଜଙ୍କର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର ନୀତି ପାଇଁ ବଂଗ ଓ ବିହାରର ପାଳବଂଶର ରାଜା ଧର୍ମପାଳ ଓ ବତ୍ସରାଜାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସଂଘର୍ଷର ସୂତ୍ରପାତ ହୋଇଥିଲା । ଠିକ୍ ଏତିକି ବେଳେ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ରାଷ୍ଟ୍ରକୂଟ ରାଜବଂଶର ରାଜା ଧ୍ରୁବ ମଧ୍ୟ ଏହି ସଂଘର୍ଷରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କଲେ । ଫଳରେ ତ୍ରିମୁଖୀ ସଂଘର୍ଷ ବା Tripartite struggle ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଏହି ସଂଘର୍ଷ ଦୀର୍ଘ ୧୫୦ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ

ଚାଲିଥିଲା । ଗୁର୍ଜର - ପ୍ରତିହାରମାନେ ଶେଷପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କନୌଜ ଠାରେ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ଥିତି ସୁଦୃଢ଼ କରିପାରିଥିଲେ । ଏହି ବଂଶର ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ରାଜା ମିହିର ଭୋଜ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ନବମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ନିଜ ସାମ୍ରାଜ୍ୟକୁ ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କ କବଳରୁ ସୁରକ୍ଷିତ ରଖିଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ଆରବୀୟ ବିଦ୍ୱାନ ସୁଲେମାନ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସା କରିଛନ୍ତି ।

ପୂର୍ବ ଭାରତରେ ଅଷ୍ଟମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଗୋପାଳ ନାମକ ଜଣେ ରାଜା ପାଳବଂଶ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପୁତ୍ର ଧର୍ମପାଳ ଏବଂ ନାତି ଦେବପାଳଙ୍କ ସମୟରେ ପାଳବଂଶର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥିଲା । ପଶ୍ଚିମରେ ସେମାନଙ୍କର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର ଯଦିଓ ପ୍ରତିହାରମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲା, ସ୍ୱଳ୍ପ ବ୍ୟବଧାନରେ ପାଳବଂଶ ବିହାର ଏବଂ ବଂଗରେ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଭାବେ ଦୀର୍ଘ ୪୦୦ ବର୍ଷ କାଳ ଶାସନ କରିଥିଲେ । ପାଳବଂଶର ରାଜାମାନେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ଥିଲେ । ସେମାନେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ପ୍ରସାର ପାଇଁ ଅନେକ ବିହାର ଓ ମନ୍ଦିର ପୂର୍ବଭାରତରେ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ଧର୍ମପାଳ ବିହାରର ଭାଗଲପୁର ନିକଟରେ ବିକ୍ରମଶୀଳା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ନାଳନ୍ଦା ବଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପରି ଏହି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଭାରତ ବ୍ୟତୀତ ତିବ୍ବତରୁ ମଧ ବହୁ ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ଆକର୍ଷିତ କରିଥିଲା । ଅନେକଗୁଡିଏ ସଂସ୍କୃତ ପୁସ୍ତକ ବିହାରମାନଙ୍କରେ ତିବ୍ବତୀୟ ଭାଷାରେ ଅନୁବାଦିତ ହୋଇଥିଲା । ବିକ୍ରମଶୀଳା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ବିଦ୍ୱାନ ଥିଲେ ଅତିଶ ଦୀପଙ୍କର (Atisha Dipankar) । ତିବ୍ବତରେ ତାଙ୍କୁ ଗଭୀର ସମ୍ମାନ ଦିଆଯାଉଥିଲା ।

ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରେ ରାଷ୍ଟ୍ରକୂଟ ବଂଶର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଥିଲେ ଦନ୍ତୀଦୁର୍ଗ । ସୋଲାପୁର ନିକଟସ୍ଥ ମଯଂଖେତ ବା ମାଲ୍‌ଖେଡ ଥିଲା ରାଷ୍ଟ୍ରକୂଟମାନଙ୍କର ରାଜଧାନୀ । ଏହି ବଂଶର ରାଜା ଧ୍ରୁବଙ୍କ ରାଜତ୍ୱକାଳରେ ରାଷ୍ଟ୍ରକୂଟମାନେ ଉତ୍ତରଭାରତର କନୌଜ କୁ ଅଧିକାର କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରୟାସ କରିଥିଲେ । ଫଳରେ ତ୍ରିମୁଖୀ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦିତା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ରାଷ୍ଟ୍ରକୂଟ ବଂଶର ପ୍ରଧାନ ରାଜା ଥିଲେ ପ୍ରଥମ କୃଷ୍ଣ । ସେ ମହାରାଷ୍ଟ୍ରର ଅଉରଙ୍ଗାବାଦ ନିକଟସ୍ଥ ଏଲୋରା ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ କୈଳାସ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ଏହା ଭଗବାନ ଶିବଙ୍କୁ ସମର୍ପିତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଏକ ଖଣ୍ଡ ପ୍ରସ୍ତରରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ଆରବୀୟମାନଙ୍କ ବିବରଣୀରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଆରବୀୟ ବଣିକମାନଙ୍କ ସହିତ ରାଷ୍ଟ୍ରକୂଟମାନଙ୍କର ବନ୍ଧୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ବନ୍ଧ ରହିଥିଲା । ଏହି ଆରବୀୟମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଗୀର୍ଜା ନିର୍ମାଣ କରିବାପାଇଁ ଅନୁମତି ପାଇଥିଲେ ଏବଂ ନିର୍ବିଘ୍ନରେ ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଧର୍ମପାଳନ କରୁଥିଲେ । ଏଥିରୁ ରାଷ୍ଟ୍ରକୂଟମାନଙ୍କର ଉଦାରତା ତଥା ଦରିଆପାରି ସାମୁଦ୍ରିକ ବାଣିଜ୍ୟ ଯୋଗୁ ରାଜ୍ୟର ଅର୍ଥନୈତିକ ପ୍ରଗତି ପାଇଁ ହୋଇଥିବା ଉଦ୍ୟମ କଥା ଜଣାପଡେ ।

୧୦୦୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ୧୨୦୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ଦକ୍ଷିଣଭାରତରେ ଚୋଳମାନେ ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରୁ ପଲ୍ଲବ ବଂଶକୁ ବିତାଡିତ କରି ଚୋଳରାଜାମାନେ ଶାସନ କରିଥିଲେ । ଚୋଳବଂଶର ପ୍ରକୃତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଥିଲେ ବିଜୟାଲୟ । ସେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ନବମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ରାଜତ୍ୱ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଚୋଳ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ପ୍ରକୃତ ନିର୍ମାତା ଥିଲେ ପ୍ରଥମ ରାଜରାଜ, ସେ ୯୮୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ୧୦୧୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶାସନ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ତଥା ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ପ୍ରଥମ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ଚୋଳ ୧୦୧୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ୧୦୪୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶାସନ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ କାଳରେ ଚୋଳ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର କଳେବର କୃଷ୍ଣା ନଦୀର ଉପନଦୀ ତୁଙ୍ଗଭଦ୍ରା ଠାରୁ ଉତ୍ତରରେ କନ୍ୟାକୁମାରୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତାର ଲାଭ କରିଥିଲା । ଚୋଳ ରାଜାମାନେ ସଫଳତାର ସହିତ ନିଜର ନୌଶକ୍ତି ବୃଦ୍ଧିକରି ମାଲ୍‌ଡାଭିସ୍. ଲାକ୍ଷାଦ୍ୱୀପ ଏବଂ ଶ୍ରୀଲଙ୍କା ଜୟ କରିଥିଲେ । ସେମାନେ ମଧ ମାଳୟ, ଜାଭା, ଓ ସୁମାତ୍ରାର ରାଜାମାନଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରିଥିଲେ । ଚୋଳରାଜା ପ୍ରଥମ ରାଜରାଜଙ୍କର ଏକ ମହାନ୍ କୃତିତ୍ୱ ଥିଲା ରାଜାରାଜେଶ୍ୱର ବା ବ୍ରିହଦେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ । ଏହା ତାଞ୍ଜୋରଠାରେ ଥିବା ଭଗବାନ ଶିବଙ୍କ ପାଇଁ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ସେ ମଧ ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ଚାଷ ଜମିଗୁଡିକୁ ମାପ କରାଇ ଉତ୍ତମ ରାଜସ୍ୱ ଆଦାୟ କରିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ତଥା ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ଚୋଳରାଜା ପ୍ରଥମ ରାଜେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସମୟରେ ଚୋଳ

ଟିପ୍ପଣୀ

ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଅଧିକ ଜାଜୁଲ୍ୟମାନ ହୋଇଥିଲା । ରାଜେନ୍ଦ୍ର ଚୋଳ ଗଙ୍ଗା ନଦୀ ଉପକୂଳରେ ଥିବା ବଙ୍ଗ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏକ ସାମରିକ ଅଭିଯାନ ଚଳାଇ ସେଠାରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିବା ପାଳରାଜା ମହିପାଳଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରିଥିଲେ । ସେ ଏହି ସାମରିକ କୃତିତ୍ୱ କୁ ସ୍ମରଣୀୟ ରଖିବା ପାଇଁ ସେଠାରେ 'ଗଙ୍ଗାଇକୋଣ୍ଡାଚୋଳପୁରମ୍' ନାମକ ଏକ ନୂତନ ରାଜଧାନୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ଏଥି ସହିତ ସେ ନିଜକୁ 'ଗଙ୍ଗାଇ-କୋଣ୍ଡା' ଉପାଧିରେ ଭୂଷିତ କରିଥିଲେ । ସେ ଶିକ୍ଷା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇ ତାକୁ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ମଧ୍ୟ ସେ 'ପଣ୍ଡିତ ଚୋଳ' ରୂପେ କଥିତ ହେଉଥିଲେ । ଚୋଳବଂଶର ଶେଷ ଦୀପଶିଖା ଥିଲେ କୂଳତୁଙ୍ଗଚୋଳ । ସେ ୧୦୭୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ୧୧୧୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶାସନ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ ସମୟରୁ ଚୋଳ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ପତନ ହୋଇଥିଲା ।

ଉପରୋକ୍ତ ଆଲୋଚନାରୁ ଜଣାପଡ଼େ ଯେ ଏକ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ କ୍ରମାଗତ ଆଞ୍ଚଳିକ ସଂଘର୍ଷ ଜାରି ରହିଥିଲା । ଏହା ସହିତ ସାଂସ୍କୃତିକ ପ୍ରଗତିର ମଧ୍ୟ କ୍ରମୋନ୍ନତି ହେଉଥିଲା । ବାସ୍ତବରେ ବୃହତ ରାଜନୈତିକ ଶକ୍ତିମାନଙ୍କର ଉତ୍‌ଥାନ ହେତୁ ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ରାଜନୈତିକ ସ୍ଥିରତା ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲା । ଫଳରେ କଳା,ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଏବଂ ସାହିତ୍ୟର ଉନ୍ନତିଘଟି ବିଭିନ୍ନ ସଂସ୍କୃତିକୁ ପରିପୁଷ୍ଟ କରିଥିଲା ।

INTEXT QUESTIONS 8.1 - ପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ପୂର୍ବଜ୍ଞାନ

1. 'ତ୍ରିମୁଖୀ ସଂଘର୍ଷ' ରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ତିନିଗୋଟି ରାଜବଂଶର ନାମ ଲେଖ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଜବଂଶ ରୁ ଜଣେ ଲେଖାଏଁ ରାଜାଙ୍କର ନାମ ଲେଖ ।

____

2. ୭୫୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ୧୦୦୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ତିନୋଟି ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ସଂଘର୍ଷର କାରଣ କ'ଣ ଥିଲା ?

____

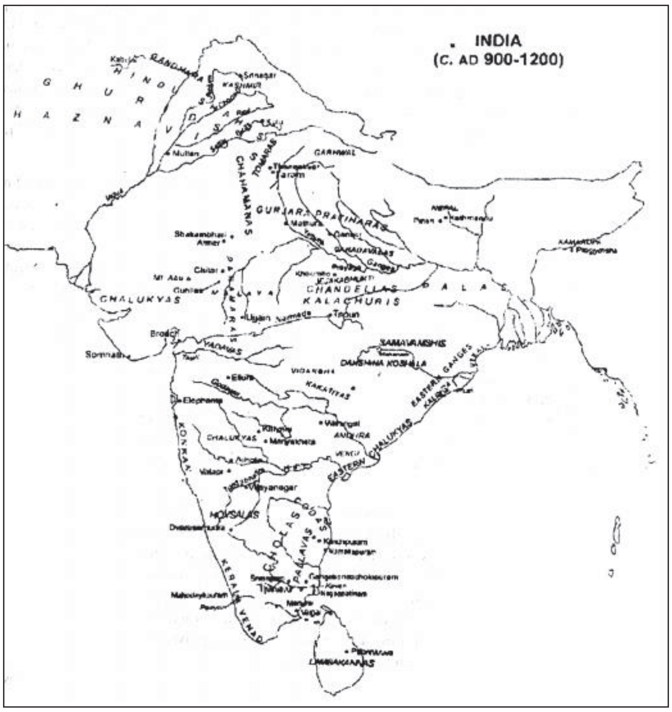

Map 8.2 ଭାରତର ରାଜନୈତିକ ମାନଚିତ୍ର (୧୦୦୦ ଖ୍ରୀ:ଅ ରୁ ୧୨୦୦ ଖ୍ରୀ:ଅ)

ଟିପ୍ପଣୀ

3. କେଉଁ ପ୍ରତିହାର ରାଜାଙ୍କୁ ଆରବ ବିଦ୍ୱାନ ପ୍ରଶଂସା କରିଛନ୍ତି ?

____

4. କିଏ ବିକ୍ରମଶୀଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ ?

____

5. ପାଳବଂଶ ର ରାଜାମାନେ କେଉଁ ଧର୍ମର ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା କରିଥିଲେ ?

____

6. କେଉଁ ଚୋଳ ରାଜା 'ଗଙ୍ଗାଇକୋଣ୍ଡା' ଉପାଧିରେ ଭୂଷିତ ହୋଇଥିଲେ ?

____

8.2 NATURE OF STATE- ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଚରିତ୍ର

ଏହି ସମୟରେ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା । ରାଜା ଥିଲେ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ମୁଖ୍ୟ । ତାଙ୍କ ହସ୍ତରେ ସମସ୍ତ କ୍ଷମତା କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ରାଜା ତାଙ୍କ କ୍ଷମତାକୁ ପ୍ରାଦେଶିକ ସାମନ୍ତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବାଣ୍ଟି ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ପ୍ରାଦେଶିକ ଶାସକ ବା ସାମନ୍ତମାନେ କିଏ ଥିଲେ ? ଏମାନେ ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଯୁଦ୍ଧରେ ପରାସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହାପରେ ସେମାନଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଦିଆଯାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ରାଜାଙ୍କର ସାର୍ବଭୌମତ୍ୱ ସ୍ୱୀକାର କରିବା ସଂଗେସଂଗେ ରାଜାଙ୍କୁ ବାର୍ଷିକ କର ପ୍ରଦାନ କରୁଥିଲେ । ଆବଶ୍ୟକ ମସୟରେ ଏହି କରଦ ସାମନ୍ତମାନେ ରାଜା ଙ୍କୁ ସାମରିକ ସହାୟତା ପ୍ରଦାନ କରୁଥିଲେ । ଏହି ସାମନ୍ତ ରାଜାମାନେ ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ ଶାସନ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ନିଜ ଅଞ୍ଚଳରେ ସେମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଷମତାଶାଳୀ ଥିଲେ । ଏଥିରୁ ଅନୁମାନ କରାଯାଏ ଯେ, ଯଦି କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଜଣେ ଦୁର୍ବଳ ରାଜାଥାନ୍ତି, ତେବେ ପ୍ରାଦେଶିକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ସାମନ୍ତରାଜାମାନେ ନିଜର ସ୍ୱାଧୀନତା ଘୋଷଣା କରି ସାମ୍ରାଜ୍ୟ କୁ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କରିଥାନ୍ତି । ପ୍ରତିହାର ଶାସକମାନଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନୁରୂପ ଅବସ୍ଥା ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲା ।

କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଅନ୍ୟଏକ ପରିଚ୍ଛଦ ଥିଲା ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବ୍ରାହ୍ମଣ ତଥା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଭୂମିଦାନ ବ୍ୟବସ୍ଥା । ୧ମ ଖ୍ରୀ:ଅ ଏବଂ ୨ୟ ଖ୍ରୀ;ଅ ରେ ସାତବାହନ ରାଜବଂଶ ଦ୍ୱାରା ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଗୁପ୍ତବଂଶର ପତନ ପରେ ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦେଶ ସାରା ପ୍ରଚଳିତ ହେଲା । ତେଣୁ ଏହି ଭୂମିଦାନ କେବଳ ଆଧାତ୍ମିକ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷଙ୍କୁ ନୁହେଁ, ଏହା ବହୁ ଅନୁଷ୍ଠାନ ବା ସରକାରୀ ଅଫିସରମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଉଥିଲା । ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥା ସେହି ସମୟରେ ପ୍ରଚଳିତ ହେବାର କାରଣ ବିଷୟରେ ଅନୁଧାନ କରି ଜଣାପଡିଛି ଯେ ସେ ସମୟରେ ମୁଦ୍ରାର ଅଭାବ ପଡିବାରୁ ବିଭିନ୍ନ ସେବାପାଇଁ ଏହି ଭୂମିଦାନ କରାଯାଉଥିଲା । ଏହି ଜମି ଗୁଡିକ ନିଷ୍କର ଜମିଥିଲା । ଏହି ଜମି ଉପରେ ରାଜା କିମ୍ବା ରାଜକର୍ମଚାରୀ କେହି ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରୁ ନଥିଲେ ।

ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରେ ଚୋଳବଂଶର ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ସାମାନ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲା ।ଏହି ସମୟରେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଉପଭୋଗ କରୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ବାଚିତ ଆଞ୍ଚଳିକ ପରିଷଦ ଦ୍ୱାରା ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଚାଲୁଥିଲା । ମିଳିଥିବା ତଥ୍ୟ ଅନୁଯାୟୀ, ସେ ସମୟରେ ଦୁଇ ପ୍ରକାର ଗ୍ରାମ୍ୟ ପରିଷଦ ରହିଥିଲା । ଗୋଟିକୁ କୁହାଯାଉଥିଲା 'ସଭା' ଏବଂ ଅନ୍ୟଟିକୁ କୁହାଯାଉଥିଲା 'ଉର' । 'ସଭା'ରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କର,'ଉର' ରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜାତିର ଲୋକ ସଭ୍ୟ ହେଉଥିଲେ । ଏହି ଦୁଇ ପରଷଦ ଜନହିତକର କାର୍ଯ୍ୟ, କର ଆଦାୟ ଏବଂ ମନ୍ଦିର ପରିଚାଳନା ଆଦି କାର୍ଯ୍ୟତଦାରଖ କରୁଥିଲେ । ଚୋଳଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଏହାଥିଲା ଏକ ଅନନ୍ୟ ଉଦାହରଣ । ଏହି ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା କେନ୍ଦ୍ର ଓ ଗ୍ରାମ ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍ତମ ସନ୍ତୁଳନ ରକ୍ଷା କରୁଥିଲା ।

ଟିପ୍ପଣୀ

INTEXT QUESTIONS 8.2 - ପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ପୂର୍ବଜ୍ଞାନ

1. କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ରାଜନୈତିକ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା କହିଲେ କ'ଣ ବୁଝ ? ପ୍ରାକ୍ ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ଯୁଗରେ ଉତ୍ତର ଭାରତରେ ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥା କିପରି କ୍ଷତିକାରକ ହୋଇଥିଲା ?

___

2. କେଉଁ ରାଜ୍ୟ ଗ୍ରାମ୍ୟସ୍ୱାୟତ୍ତଶାସନ ପରିଷଦ କୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଇଥିଲା ? ଏହି ଗ୍ରାମ୍ୟ ପରିଷଦଗୁଡ଼ିକ ର ନାମ କ'ଣ ଥିଲା ?

___

8.3 SOCIAL AND ECONOMIC CHANGES-ସାମାଜିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ

ପ୍ରାକ୍ ମଧ୍ୟଯୁଗରେ ଅନେକ ସାମାଜିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସଂଗଠିତ ହୋଇଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ସାମାଜିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକଲେ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ଏହି ସମୟରେ ଅନେକ ଜାତିର ଉଦ୍ରେକ ହୋଇ ଜାତିପ୍ରଥା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ଏପରିହେବାର କାରଣ ହେଲା ବିଭିନ୍ନନୂତନ ଗୋଷ୍ଠିର ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟ ସଂପ୍ରଦାୟ ସହିତ ମିଶ୍ରଣ । ଅସଂଖ୍ୟ ଭୂମିପଟ୍ଟା ପ୍ରଦାନ ଯୋଗୁ ନୂତନ ଅଞ୍ଚଳ ଗୁଡିକ କୃଷି ଉପଯୋଗୀ ହେଲା । ଫଳରେ ଏହି ଅଞ୍ଚଳର ଅଧିବାସୀମାନେ ଶିକାର ଛାଡି କୃଷିକୁ ମୁଖ୍ୟ ଜୀବିକା ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ସେମାନେ କୃଷକ ଗୋଷ୍ଠିକୁ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେଲେ ଏବଂ ଶୁଦ୍ର ରୂପେ ସମାଜରେ ପରିଗଣିତ ହେଲେ । ପ୍ରକୃତରେ ଏହି ଭୂମିଦାନ ପାଇଥିବା ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ବିଭିନ୍ନ ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଅଞ୍ଚଳ ମଧ୍ୟକୁ ଚାଲିଯାଇଥିଲେ । ଏହି ଭୂମିଦାନ ପ୍ରଥା ଯୋଗୁ କାୟସ୍ଥ ନାମକ ଏକ ଗୋଷ୍ଠିର ଆର୍ବିଭାବ ହେଲା । ସେମାନେ ଏହି ଭୂମିଦାନ ପଟ୍ଟା କିପରି ଲେଖାଯାଏ ଏବଂ ହିସାବ କିପରି ରଖାଯାଏ, ସେଥିରେ ସିଦ୍ଧହସ୍ତ ଥିଲେ ।

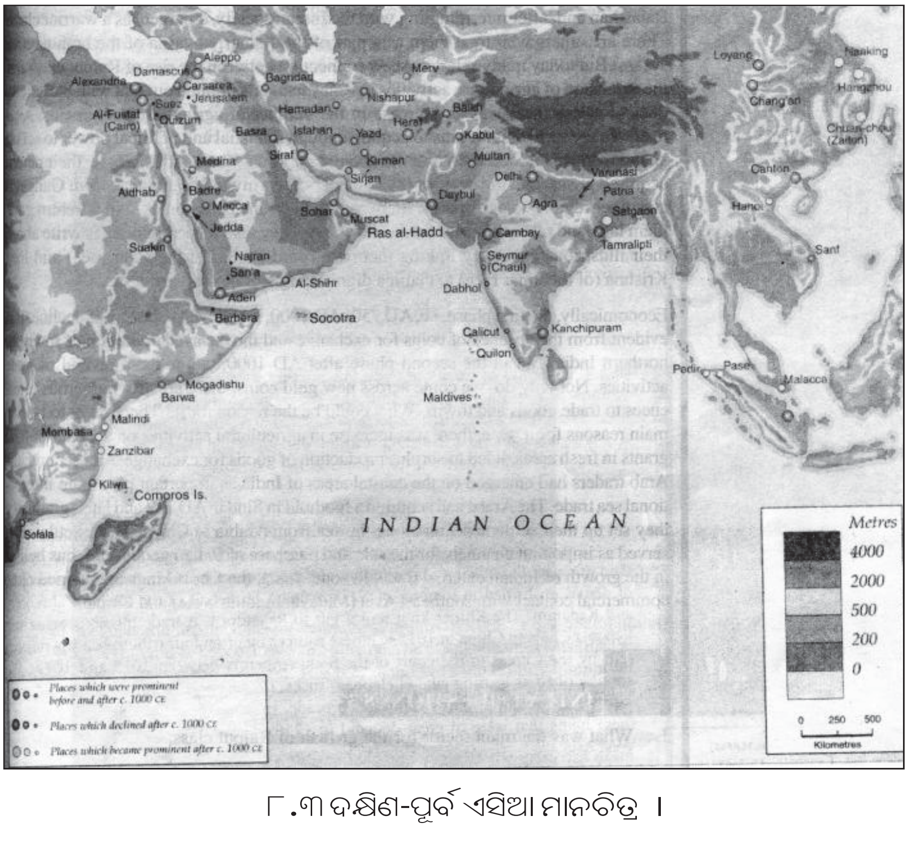

୮.୩ ଦକ୍ଷିଣ-ପୂର୍ବ ଏସିଆ ମାନଚିତ୍ର ।

କିନ୍ତୁ ଏହି ସମୟର ପ୍ରଧାନ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଥିଲା ରାଜପୁତ୍ ନାମକ ଏକ ଜାତିର ଆର୍ବିଭାବ । ଏହି ଜାତି ମଧ୍ୟରେ ଥିଲେ ଚୌହାନ ବଂଶ, ପରମାର ବଂଶ, ପ୍ରତିହାର ବଂଶ ଏବଂ ଚାନ୍ଦେଲା ବଂଶ ।କେତେକ ଐତିହାସିକ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ଯେ ଏହି ରାଜପୁତ୍‌ମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ଶକ, କୁଶାଣ ଏବଂ ହୁନ ମାନଙ୍କ ପରି ବୈଦେଶୀକ ଜାତି ମାନଙ୍କର ବଂଶଧର । ଏହି ରାଜପୁତ୍‌ମାନେ କାଳକ୍ରମେ ରାଜସ୍ଥାନରେ ସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ରହିଲେ । ସେମାନେ ଭାରତୀୟ ସମାଜ ମଧ୍ୟରେ ମିଶିଗଲେ ଏବଂ ଏକ ଯୋଦ୍ଧା ଜାତି ରୂପେ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କଲେ । ଛୋଟ ଛୋଟ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟର ମୁଖ୍ୟମାନେ ନିଜକୁ ରାଜା ଭୂମିକାରେ ଦେଖିବାପାଇଁ ଗଙ୍ଗୋତ୍ରୀରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ଡକାଇ ରାଜ୍ୟାଭିଷେକ କରାଇଥିଲେ । ଫଳରେ ସେମାନଙ୍କୁ ସମାଜର ମୁଖ୍ୟ ସ୍ରୋତରେ ସାମିଲ କରାଗଲା ।

ଅର୍ଥନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ୭୫୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ରୁ ୧୦୦୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥାର ଅବନତି ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲା । କାରଣ ଏହି ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ମୁଦ୍ରାର ବ୍ୟବହାର ହୋଇନଥିଲା ଏବଂ ସହରଗୁଡିକର ଅବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ଶୋଚନୀୟ ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ୧୦୦୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦର ଅନ୍ତିମ ଭାଗରେ ବାଣିଜ୍ୟ କାରବାର ର ପୁନରୋଦ୍ଧାର ହୋଇଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଏହାପରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା ପ୍ରଚଳିତ ହେବା ସହିତ ନୂତନ ବାଣିଜ୍ୟିକ ପଦାର୍ଥ ଏବଂ ବାଣିଜ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ରଗୁଡିକର ଉତ୍‌ଥାନ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଲା । ଏହି ସବୁ ଉନ୍ନତି ହେବା ମୂଳରେ ଦୁଇଟି କାରଣ ରହିଥିଲା । ପ୍ରଥମତଃ, ନୂତନ ଅଞ୍ଚଳ ମାନଙ୍କର ଭୂମିଦାନ ଯୋଗୁ କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟ ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ ହୋଇ ବଳକା ଶସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦିତ ହେଲା । ଦ୍ୱିତୀୟତଃ, ଆର୍ନ୍ତଜାତିକ ବାଣିଜ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୁଖ୍ୟଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ଆରବ ବଣିକମାନେ ଭାରତୀୟ ଉପକୂଳରେ ଆର୍ବିଭାବ ହେଲେ । ୭୧୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଆରବୀୟମାନଙ୍କର ସିନ୍ଧୁ ପ୍ରଦେଶ ଅଧିକାର କଲାପରେ କ୍ରମଶଃ ସେମାନେ ଆରବଠାରୁ ଚୀନ ଦେଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳରେ ସେମାନଙ୍କର ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ କଲେ । ଏହି ଉପନିବେଶଗୁଡିକ ଭାରତୀୟ ଦ୍ରବ୍ୟର କ୍ରୟ ଓ ବିକ୍ରୟର ମୁଖ୍ୟକେନ୍ଦ୍ର ରୂପେ ପରିଗଣିତ ହେଲା । ଫଳରେ ଭାରତର ବର୍ହିଃବାଣିଜ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉନ୍ନତି ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଲା । ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରେ ଚୋଳରାଜାମାନେ ମାଳୟ, ଇଣ୍ଡୋନେସିଆ ଏବଂ ଚୀନ୍ ପରି ଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବ ଏସୀୟ ରାଜ୍ୟସହିତ ଉତ୍ତମ ବାଣିଜ୍ୟିକ ସଂପର୍କ ରକ୍ଷା କରିଥିଲେ ।

INTEXT QUESTIONS 8.3 - ପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ପୂର୍ବଜ୍ଞାନ

1. ରାଜପୁତ୍ ଶ୍ରେଣୀର ଉତ୍‌ଥାନର ପ୍ରଧାନ କାରଣ କ'ଣ ଥିଲା ?

____

8.4 CULTURAL DEVELOPMENTS - ସାମାଜିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ

ନୂତନ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟଗୁଡିକର ଉତ୍‌ଥାନ ଫଳରେ ନୂତନ ଆଞ୍ଚଳିକ ସଂସ୍କୃତିର ପରିପ୍ରକାଶ ହେଲା । ଉତ୍ତରଭାରତରେ ବଙ୍ଗଳା ଏବଂ ଓଡିଶା ସଂସ୍କୃତିର ପ୍ରମୁଖ ଅଞ୍ଚଳରୂପେ ଖ୍ୟାତି ଲାଭ କଲାବେଳେ, ମଧ୍ୟ ଭାରତରେ ଉତ୍ତର ଗୁଜୁରାଟ ଏବଂ ମହାରାଷ୍ଟ୍ର ସଂସ୍କୃତିର ମୁଖ୍ୟକେନ୍ଦ୍ର ରୂପେ ପ୍ରତିଭାତ ହୋଇଥିଲା । ସେହିପରି ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ପ୍ରମୁଖ ସାଂସ୍କୃତିକ କେନ୍ଦ୍ରଗୁଡିକ ଥିଲା ଆନ୍ଧ୍ର, କର୍ଣ୍ଣାଟକ ଏବଂ ତାମିଲନାଡୁ । ଏହି ସମୟରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର କଳା, ଭାଷା,ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରଭୃତିର ଉନ୍ନତି ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ସମୟରେ ବଙ୍ଗଳା, ଆସାମୀ, ଓଡିଆ ଏବଂ ମରାଠି ଭାଷା କଥିତଭାଷା ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥିଲେ । ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଏହି ସବୁ ଆଞ୍ଚଳିକ ଭାଷାରେ ଉନ୍ନତ ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଏହିସବୁ ସାହିତ୍ୟିକ କୃତିମାନ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜାଙ୍କ ପୃଷ୍ଠପୋଷକତାରେ ମୁଦ୍ରିତ ହେଉଥିଲା । ଏହି ସମୟରେ ତାମିଲି କବି କାମବାଣଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅନୁବାଦିତ ରାମାୟଣକୁ ଚୋଳ ରାଜାଙ୍କ ପୃଷ୍ଠପୋଷକତାରେ ତାମିଲି ଭାଷାରେ ମୁଦ୍ରିତ ହୋଇଥିଲା । ସେହିପରି କର୍ଣ୍ଣାଟକ ସାହିତ୍ୟ ଜଗତର ପ୍ରଖ୍ୟାତ କବି ପାମ୍ପ କନ୍ନଡ ଭାଷାରେ 'ବିକ୍ରମାର୍ଜୁନ ବିଜୟ' ନାମକ ଏକ ଅମୂଲ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରିଥିଲେ । ଏହି ପୁସ୍ତକ 'ପାମ୍ପ ଭାରତ' ରୂପେ ଲୋକପ୍ରିୟତା ହାସଲ କରିଥିଲା । ସେହିପରି

ଚିତ୍ର ୮.୧: ନଟରାଜ

ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶରେ ନନିହା ନାମକ କବି ତେଲୁଗୁ ଭାଷାରେ ମହାଭାରତର କିଛି ଅଂଶ ଅନୁବାଦ କରିଥିଲେ । ତ୍ରୟୋଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଟିକନ୍ନା ନାମକ କବିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏହା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲା ।

ଏସବୁ ସତ୍ତ୍ୱେ, ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ଶିକ୍ଷାର ଏକ ପ୍ରମୁଖ ମାଧ୍ୟମ ରୂପେ ମାନ୍ୟତା ଲାଭ କରିଥିଲା । ଏହି ସମୟରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ରଚିତ ହୋଇଥିବା ପ୍ରଧାନ ପୁସ୍ତକ ଗୁଡିକ ଥିଲା, "କଥା ସରିତସାଗର", କଲହଣଙ୍କ କାଶ୍ମିରୀ ଉପରେ ରଚିତ "ରାଜତରଙ୍ଗିଣି" ଏବଂ ଜୟଦେବଙ୍କ ରଚିତ "ଗୀତ ଗୋବିନ୍ଦ" । ଏହି ପୁସ୍ତକଗୁଡିକ ପାଳ ରାଜାଙ୍କ ପୃଷ୍ଠପୋଷକତାରେ ମୁଦ୍ରିତ ହୋଇଥିଲା । 'କଥା ସରିତସାଗର' ପୁସ୍ତକ ଥିଲା କେତେକ ସଂଗୃହିତ ଗଳ୍ପର ସମାହାର । 'ରାଜତରଙ୍ଗିଣି' ପୁସ୍ତକରେ କାଶ୍ମୀର ରାଜ୍ୟର ବଂଶାବଳୀ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । 'ଗୀତ ଗୋବିନ୍ଦ' ପୁସ୍ତକ ଥିଲା ଏକ ଆଧାତ୍ମକ ପୁସ୍ତକ ଯେଉଁଥିରେ ରାଧା ଓ କୃଷ୍ଣଙ୍କର ପ୍ରେମ ଉପରେ ବର୍ଣ୍ଣନା ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ।

ଏହି ସମୟରେ ରାଜକୀୟ ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା ଲାଭକରି ଅନ୍ୟ ଏକ କୃତିତ୍ୱ ଥିଲା ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ । ଏହି ମନ୍ଦିର ଗୁଡିକ ତତ୍‌କାଳୀନ ରାଜାମାନଙ୍କର ଗୌରବର ସ୍ମାରକୀ ରୂପେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ଯେଉଁ ରାଜା ଯେତିକି ଅଧିକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଥିଲେ, ତାଙ୍କ ମନ୍ଦିର ସେହିପରି ବିଶାଳ ଥିଲା । ବିଶାଳ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ ପାଇଁ ଅଧିକ ଅର୍ଥବଳ ଏବଂ ଲୋକବଳ ର ଆବଶ୍ୟକତା ଥିଲା । ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଓ ବିତ୍ତଶାଳୀ ରାଜାମାନଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଏହିପରି ମନ୍ଦିର କରିବା ସମ୍ଭବ ହେଉଥିଲା ।

ଏହି ସମୟରେ ତିନି ପ୍ରକାର ର ମନ୍ଦିର ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥିଲା । ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାର ମନ୍ଦିର ନଗରଶୈଳୀ କୁହାଯାଉଥିଲା ବେଳେ ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରକାର ସ୍ଥାପତ୍ୟକୁ ଦ୍ରାବିଡ ଶୈଳୀ କୁହାଯାଉଥିଲା । ତୃତୀୟ ପ୍ରକାର ଶୈଳୀକୁ ଭେସର ଶୈଳୀ କୁହାଯାଉଥିଲା । ନଗରଶୈଳୀ ଓ ଦ୍ରାବିଡଶୈଳୀର ମିଶ୍ରିତ ଶୈଳୀ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥିଲା ଭେସରଶୈଳୀରେ । ନଗର ସ୍ଥାପତ୍ୟଶୈଳୀ ର ବିଶେଷତ୍ୱ ହେଲା ଉଚ୍ଚ ସୌଧ ନିର୍ମାଣ ଯାହାକୁ କୁହାଯାଉଥିଲା ଶିଖର । ଏହି ଶୈଳୀରେ ଅସଂଖ୍ୟ ମନ୍ଦିର ଉତ୍ତର ଭାରତରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ମୁଖ୍ୟତଃ ଏହି ମନ୍ଦିରଗୁଡିକ ମଧ୍ୟଭାରତ, ଗୁଜୁରାଟ, ରାଜସ୍ଥାନ ଏବଂ ଓଡିଶାରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ନଗରଶୈଳୀ ବ୍ୟତିରକେ ଆଞ୍ଚଳିକ ଶୈଳୀର ପରିପ୍ରକାଶ ମଧ ଏହି ସ୍ଥାପତ୍ୟରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଏହି ନଗରଶୈଳୀର କେତେକ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ହେଉଛି ଭୁବନେଶ୍ୱରର ଲିଙ୍ଗରାଜ ମନ୍ଦିର, କୋଣାର୍କର ସୂର୍ଯ୍ୟମନ୍ଦିର ଏବଂ ଖଜୁରାହୋର ମହାଦେବ ମନ୍ଦିର । ଖଜୁରାହୋର ଏହି ମନ୍ଦିର ଚାନ୍ଦେଲାର ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ଦ୍ରାବିଡ ଶୈଳୀରେ ନିର୍ମିତ ମନ୍ଦିର

ସ୍ଥାପତ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଚୋଳ ରାଜବଂଶ ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ ଦ୍ରାବିଡ଼ଶୈଳୀର ମନ୍ଦିର ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଉନ୍ନତିର ଚରମ ସୀମାରେ ଉପନୀତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଶୈଳୀର ମୁଖ୍ୟ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଥିଲା ଗର୍ଭଗୃହ, ବିମନ, ମଣ୍ଡପ ଏବଂ ଗୋପୁର । ଗର୍ଭଗୃହ ରେ ମୁଖ୍ୟଦେବତା ଙ୍କୁ ସ୍ଥାପିତ କରାଯାଉଥିଲା । ଗର୍ଭଗୃହର ଉପର ଭାଗରେ ନିର୍ମିତ 'ସ୍ତର କୁ ସ୍ତର'କୁ ବିମନ କୁହାଯାଉଥିଲା । ଅନେକ ଗୁଡିଏ ସ୍ତମ୍ଭ ପରିବେଷ୍ଟିତ ଏକ ବୃହତ କୋଠରୀକୁ ମଣ୍ଡପ କୁହାଯାଉଥିଲା । ଏହି ମଣ୍ଡପ ଗର୍ଭଗୃହ ସମ୍ମୁଖରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ମନ୍ଦିର ଚର୍ତୁପାଶ୍ୱ ପରିବେଷ୍ଟିତ ବୃହତ ପ୍ରାଚୀର ଏବଂ ଫାଟକକୁ ଗୋପୁର କୁହାଯାଉଥିଲା । ଏହି ଶୈଳୀରେ ନିର୍ମିତ ଏକ ଉଜ୍ୱଳ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ହେଉଛି ତାଞ୍ଜୋରଠାରେ ନିର୍ମିତ ବ୍ରିହଦେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର । ଏହା ଚୋଳରାଜା ରାଜରାଜଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ଭେସରଶୈଳୀରେ ମନ୍ଦିର ସ୍ଥାପତ୍ୟଗୁଡିକ ଚାଲୁକ୍ୟ ବଂଶର ରାଜାମାନଙ୍କ ପୃଷ୍ଠପୋଷକତାରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । କର୍ଣ୍ଣାଟକର ପାଛଡକଲଠାରେ ଏହି ଶୈଳୀର ମନ୍ଦିର ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଏହି ଯୁଗରେ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଅଗ୍ରଗତି ହୋଇଥିଲା । ଚୋଳ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟଶିଳ୍ପୀମାନଙ୍କର ମହାନ୍ ଅବଦାନ ଥିଲା ବ୍ରୋଞ୍ଜର ନଟରାଜ ମୂର୍ତ୍ତୀ । ଶିବଙ୍କର ଏହି ମୂର୍ତ୍ତୀଗୁଡିକ ତାଙ୍କ ତାଣ୍ଡବ ନୃତ୍ୟକୁ ସୂଚେଇଥାଏ ।

INTEXT QUESTIONS 8.4 - ପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ପୂର୍ବଜ୍ଞାନ

1. ଉତ୍ତର ଭାରତରେ କେଉଁ ପ୍ରକାର ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଶୈଳୀ ଅନୁସୃତ ହେଉଥିଲା ?

____

2. ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଚୋଳମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଅବଦାନ କ'ଣ ଥିଲା ?

____

8.5 CONTACT WITH SOUTHEAST ASIA- ଦକ୍ଷୀଣପୂର୍ବ ଏସିଆ ସହିତ ସଂପର୍କ

ଭାରତୀୟମାନେ କଦାପି ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ସ୍ଥାୟୀ ହୋଇ ରହିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ସେମାନେ ବାଣିଜ୍ୟ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ ପାଇଁ ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନକୁ ଯାତ୍ରା କରିଥିଲେ । ଖ୍ରୀ:ପୂ; ପଞ୍ଚମ ଶତାବ୍ଦୀ ରୁ ଭାରତର ସଂପର୍କ ଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବ ଏସିଆ ସହିତ ରହିଥିଲା । ଏହି ସମୟରେ ଜାତକ, ବୌଦ୍ଧଗ୍ରନ୍ଥର ବର୍ଣ୍ଣନା ଅନୁଯାୟୀ ଭାରତୀୟମାନେ ସୁବର୍ଣ୍ଣଦୀପକୁ ଯାତ୍ରା କରିଥିଲେ ଯାହାକି ଆଧୁନିକ ଜାଭା ରୂପେ ପରିଚିତ । ଥାଇଲାଣ୍ଡ, ଭିଏତ୍‌ନାମ ଏବଂ ଇଣ୍ଡୋନେସିଆରୁ ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱ ଖନନ ଦ୍ୱାରା ଆବିଷ୍କୃତ ଅଳଙ୍କାର ଓ ମୂଲ୍ୟବାନ ପଥର ଇତ୍ୟାଦି ଭାରତର ଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବ ଏସିଆ ସହିତ ସଂପର୍କ କଥା ପ୍ରମାଣ କରେ । ଏହି ଆବିଷ୍କୃତ ପଦାର୍ଥ ଗୁଡିକ ଖ୍ରୀ: ପୂ: ପ୍ରଥମ ଶତାବ୍ଦୀର ବୋଲି ଜଣାପଡେ । ଚୀନ୍‌ର କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅନୁଯାୟୀ ଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବ ଏସିଆରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଚତୁର୍ଥ ଶତାବ୍ଦୀରେ କୌଣ୍ଡିନ୍ୟ ନାମକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଫନନ୍ ବା କାମ୍ବୋଡିଆରେ ପ୍ରଥମେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ସେ ଭାରତରୁ ଆସିଥିଲେ ଏବଂ ଏଠାକାର ରାଜକୁମାରୀଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ସେ ଯାହାହେଉ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ପଞ୍ଚମ ଶତାବ୍ଦୀପରେ ଭାରତ ଓ ଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବ ଏସିଆ ମଧ୍ୟରେ ସଂପର୍କ ଅତି ନିବିଡ ହେଲା । ଏହାକୁ ଆଧାର କରି ଅନେକ ଶିଳାଲେଖ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ଉତ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲା । ୮୦୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ୧୩୦୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ସଂପର୍କ ବହୁଗୁଣିତ ହୋଇ ଶୀର୍ଷସୀମାରେ ଉପନୀତ ହେଲା । ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବ ଏସିଆରେ ଅନେକ ଭାରତୀୟ ରାଜା ଓ ରାଜବଂଶ ଙ୍କର ଆର୍ବିଭାବ ହୋଇଥିଲା ।

ଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବ ଏସିଆ ସହିତ ସଂପର୍କର ପ୍ରଧାନ ଆଧାର ଥିଲା ଦରିଆପାରି ବାଣିଜ୍ୟ । ଏହି ଅଞ୍ଚଳ ଥିଲା, ଅଳେଇଚ, ଚନ୍ଦନ କାଠ, କର୍ପୂର ଏବଂ ଲବଙ୍ଗ ପ୍ରଭୃତି ଦ୍ରବ୍ୟର ଗନ୍ତାଘର । ଏହା ଥିଲା ପ୍ରାଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ବାଣିଜ୍ୟର ମୁଖ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ । ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଭାରତୀୟମାନେ ସେଠାକାର ଉପକୂଳ ରେ ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । କ୍ରମଶଃ ସେମାନେ ଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବ ଏସିଆର

ଟିପ୍ପଣୀ

ଆଭ୍ୟନ୍ତରରେ ବସତି ସ୍ଥାପନ କଲେ । ଏହି ବଣିକମାନଙ୍କ ସହିତ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପୁରୋହିତମାନେ ଏଠାକୁ ଆଗମନ କରିଥିଲେ । ଫଳରେ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତି ଓ ଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବ ଏସୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ମିଳନ ହେଲା । ସେଠାରେ ଧର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ଏବଂ ବିଚାରାଳୟ ମାନଙ୍କରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ପ୍ରଚଳନ କୁ ଅନୁମତି ମିଳିଲା । ଏଥି ସହିତ ଆଞ୍ଚଳିକ ଭାଷାର ମଧ୍ୟ ପ୍ରଚଳନ ହେଲା । ଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବ ଏସିଆରେ ବର୍ଣ୍ଣବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ସମାଜରେ ଉଚ୍ଚସ୍ଥାନ ଲାଭ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଭାରତ ପରି ସେଠାରେ ବର୍ଣ୍ଣବ୍ୟବସ୍ଥା ଜଟିଳ ନଥିଲା ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଅଷ୍ଟମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବଏସିଆରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଭ କରିଥିବା ପ୍ରଖ୍ୟାତ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଥିଲା ଶୈଳେନ୍ଦ୍ର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ । ଏହି ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଜାଭା, ସୁମାତ୍ରା, ମାଳୟ ଅଞ୍ଚଳ ତଥା ଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବ ଏସିଆର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳକୁ ନେଇ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ସେ ସମୟରେ ବୃହତ୍ ନୌଶକ୍ତି ରୂପେ ପ୍ରତିଭାତ ହୋଇ ଏହାର ଅନୁକୂଳ ଭୌଗଳିକ ଅବସ୍ଥିତି ପାଇଁ ଚୀନ୍, ଭାରତ,ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶ ସହିତ ବାଣିଜ୍ୟକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରୁଥିଲେ । ଶୈଳେନ୍ଦ୍ର ରାଜାମାନେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ଥିଲେ ଏବଂ ଭାରତୀୟ ରାଜାମାନଙ୍କ ସହ ସେମାନଙ୍କର ଘନିଷ୍ଠ ସଂପର୍କ ରହିଥିଲା । ଶୈଳେନ୍ଦ୍ରବଂଶର ଜଣେ ରାଜା ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ନବମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ନାଳନ୍ଦାରେ ଏକ ବୌଦ୍ଧ ମଠ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଅନୁରୋଧ କ୍ରମେ ବଂଗର ପାଳବଂଶ ର ରାଜା ଦେବପାଳ ଏହି ମଠର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ପାଇଁ ପାଞ୍ଚଗୋଟି ଗ୍ରାମ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ସେହିପରି ତାମିଳ ଉପକୂଳରେ ପାଳବଂଶର ରାଜା ପ୍ରଥମ ରାଜରାଜଙ୍କ ଅନୁମତି ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ନାଗପଟ୍ଟମ୍ ଠାରେ, ଶୈଳେନ୍ଦ୍ରବଂଶର ଅନ୍ୟଜଣେ ରାଜା ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଏକାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଅନ୍ୟ ଏକ ବୌଦ୍ଧ ମଠ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ଶୈଳେନ୍ଦ୍ର ରାଜାମାନେ ଜାଭାର ବରବଦରଠାରେ ଗୌତମବୁଦ୍ଧ ଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏକ ସୁନ୍ଦର ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ଏହା ଏକ ପାହାଡର ଉପରିଭାଗରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ କ୍ରମ ଅନୁସାରେ ତଳକୁ ନଅଗୋଟି ସୋପାନ ତିଆରି ହୋଇଥିଲା ।

ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ବ୍ୟତୀତ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ବିଷ୍ଣୁ ଏବଂ ଶିବ ମଧ୍ୟ ଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବ ଏସିଆରେ ଲୋକପ୍ରିୟ ଦେବତା ରୂପେ ପୂଜା ପାଉଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ନିର୍ମିତ ଅନେକ ମନ୍ଦିର ସେଠାରେ ଦେଖାଯାଏ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଦ୍ୱାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ କାମ୍ବୋଡିଆର ରାଜା ଦ୍ୱିତୀୟ ସୂର୍ଯ୍ୟବର୍ମନ ଅଙ୍ଗକୋରଭଟ୍ଟଠାରେ ଏକ ବିଷ୍ଣୁ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ଏହି ମନ୍ଦିର ଚର୍ତୁପାଶ୍ୱରେ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିଖା ରହିଥିଲା । ଏହି ମନ୍ଦିର ର ପ୍ରବେଶଦ୍ୱାର ବିଶାଳ ଥିଲା । ଏଥିରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଗ୍ୟାଲେରି ରହିଥିଲା । ମହାଭାରତ ଓ ରାମାୟଣର ବର୍ଣ୍ଣନା ଅନୁଯାୟୀ ଏହାର କାନ୍ଥଗୁଡିକ ବିଭିନ୍ନ ଚିତ୍ରରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣଥିଲା ।

INTEXT QUESTIONS 8.5 - ପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ପୂର୍ବଜ୍ଞାନ

1. ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ନବମ ଏବଂ ଏକାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଦକ୍ଷିଣ-ପୂର୍ବ ଏସିଆର କେଉଁ ରାଜବଂଶ ଭାରତ ସହିତ ଘନିଷ୍ଠ ସଂପର୍କରଖିଥିଲେ ?

   ____

2. ଦକ୍ଷିଣ-ପୂର୍ବ ଏସିଆର ଦୁଇଟି ପ୍ରଧାନ ମନ୍ଦିର ର ନାମ ଲେଖ । କେଉଁ ଦେବତାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏହି ମନ୍ଦିରଦ୍ୱୟ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା ?

   ____

WHAT YOU HAVELEARNT- ଆମେ କ'ଣ ଶିଖିଲେ

୭୫୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ୧୨୦୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତି ସମୟକୁ ଭାରତ ଇତିହାସରେ 'ଅନ୍ଧକାର ଯୁଗ' କହିବା ଠିକ୍ ହେବନାହିଁ । ଏହି ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ବିଭିନ୍ନ ରାଜନୈତିକ, ସାମାଜିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ଉନ୍ନତି ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲା । ରାଜନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଏହି ସମୟ ଥିଲା ପ୍ରାକ୍ ମଧ୍ୟଯୁଗ ଏବଂ ଏହି

ସମୟରେ ଅନେକ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜ୍ୟର ଉତ୍‌ଥାନ ହୋଇଥିଲା । ଉତ୍ତର ଭାରତର ଗୁର୍ଜର, ପ୍ରତିହାର, ସେହିପରି ପୂର୍ବଭାରତରେ ପାଳ ବଂଶ ଏବଂ ରାଷ୍ଟ୍ରକୂଟ ବଂଶ, ଦକ୍ଷିଣଭାରତରେ କ୍ଷମତାକୁ ଆସିଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ରାଜପୁତ୍ ଶକ୍ତିର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ସମୟରେ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରଚଳିତଥିଲା । ରାଜାଥିଲେ ସର୍ବୋଚ୍ଚ କ୍ଷମତାର ଅଧିକାରୀ । ସାମନ୍ତ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆଞ୍ଚଳିକ ମୁଖ୍ୟମାନେ ରାଜାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ବେତନ ପରିବର୍ତ୍ତେ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ଭୂମି ପ୍ରଦାନ କରାଯାଉଥିଲା ।

ଦରିଆପାରି ବାଣିଜ୍ୟ ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ ହେବାରୁ ଏହି ସମୟରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ଅବନତି ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ସମୟରେ କେତେକ ଜାତି ଶିକାର ତ୍ୟାଗ କରି କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ଏବଂ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସମାଜରେ ମିଶିଗଲେ । ଏହି ସମୟରେ ସଂସ୍କୃତି ପରିପୁଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲା । ଆଞ୍ଚଳିକ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରଭୁତ ଉନ୍ନତି ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥିଲା । ପୁନଶ୍ଚ ଏହି ସମୟରେ ନଗର, ଦ୍ରାବିଡ ଓ ବେସର ଶୈଳୀରେ ମନ୍ଦିର ସ୍ଥାପତ୍ୟର ଉତ୍‌ଥାନ ହୋଇଥିଲା । ଦକ୍ଷିଣ-ପୂର୍ବ ଏସିଆ ସହିତ ସାଂସ୍କୃତିକ ସଂପର୍କରେ ବୃଦ୍ଧି ଯୋଗୁ ଏଠାରେ ଭାରତୀୟ ଉପନିବେଶ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇଥିଲା ।

TERMINAL QUESTIONS - ନିଜକୁ ନିଜେ ପରିଖିବା

1. ଦଶମ ଓ ଦ୍ୱାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ମଧ୍ୟରେ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର କେଉଁ ରାଜ୍ୟ ଉନ୍ନତିର ଚରମ ସୀମାରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲା ? ଏହି ବଂଶର କେତେକ ଶାସକଙ୍କର ପ୍ରଧାନ କୃତିତ୍ୱ ଗୁଡିକ ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।
2. ତ୍ରିମୁଖୀ ସଂଘର୍ଷରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ତିନିଗୋଟି ରାଜବଂଶର ନାମ ଲେଖ ।
3. ରାଜପୁତ୍‌ମାନେ କାହିଁକି ଜାତି ଆଧାରରେ ରାଜକୀୟ ସିଂହାସନ ବୈଧତା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଥିଲେ ?
4. ପ୍ରାକ୍ ମଧ୍ୟଯୁଗରେ ରାଜନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ସାମନ୍ତପ୍ରଥା ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଥିଲା କାହିଁକି ?
5. ପ୍ରାକ୍ ମଧ୍ୟଯୁଗରେ କି ପ୍ରକାର ସାମାଜିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖାଦେଇଥିଲା ?
6. ପ୍ରାକ୍ ମଧ୍ୟଯୁଗର ମୁଖ୍ୟ ସାଂସ୍କୃତିକ ଉପଲବ୍ଧି ଉପରେ ଆଲୋକପାତ କର ।

ANSWERS TO INTEXT QUESTIONS - ପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ପୂର୍ବଜ୍ଞାନ

8.1.

1. ଗୁର୍ଜର-
   ପ୍ରତିହାର - ନଗଭଟ୍ଟ
   ପାଳ - ଗୋପାଳ
   ରଷ୍ଟ୍ରକୂଟ - ପ୍ରଥମ କୃଷ୍ଣ
2. କନୌଜ ଉପରେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ରଖିବା ପାଇଁ
3. ମିହିର ଭୋଜ
4. ଧର୍ମପାଳ
5. ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ
6. ପ୍ରଥମ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ଯେହେତୁ ସେ ଗଙ୍ଗ ଜୟ କରିଥିଲେ ।

ଟିପ୍ପଣୀ

8.2.

1. ରାଜା କ୍ଷମତାର ସର୍ବାଗ୍ରେ ରହି ଅନ୍ୟ ସାମନ୍ତମାନଙ୍କ ସହାୟତାରେ ଶାସନ କରୁଥିଲେ । ଯେତେବେଳେ ଦୁର୍ବଳ ଥିଲେ, ସେ ସମୟରେ ସାମନ୍ତମାନେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହୋଇ ନିଜକୁ ସ୍ୱାଧୀନ ଘୋଷଣା କରୁଥିଲେ । ଫଳରେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ପତନ ଘଟିଲା ।
2. ଚୋଳମାନେ: ସଭା ଏବଂଉର୍ ।

8.3.

1. ରାଜସ୍ଥାନରେ କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟର ବିସ୍ତାର

8.4.

1. ନାଗର
2. ନଟରାଜଙ୍କର ବ୍ରୋଞ୍ଜ ମୂର୍ତ୍ତି

8.5.

1. ଜାଭା, ସୁମାତ୍ରା, ମାଳୟ
2. ଅଙ୍ଗୋରଭୋଟ୍ (କାମ୍ବୋଡ଼ିଆ) ବରବଦର (ଜାଭା)

HINTS TO TERMINAL QUESTIONS

1. ୮.୨ ର ତୃତୀୟ ପାରା ଦେଖ
2. ୮.୧ କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କର
3. ୮.୩ ର ଦ୍ୱିତୀୟ ପରା ଦେଖ
4. ୮.୨ ର ପ୍ରଥମ ପାରା ଲକ୍ଷ୍ୟ କର
5. ୮.୩ ର ପ୍ରଥମ ଏବଂ ତୃତୀୟ ପାରା ଦେଖ
6. ୮.୪ କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କର